

New York Bildirgesi: Fırsatlar ve Riskler

19 Temmuz 2024 tarihinde Uluslararası Adalet Divanı (UAD), Filistin meselesine ilişkin beklenen danışma görüşünü açıklamıştır. Kararda, İsrail'in Filistin topraklarındaki uygulamalarının, Filistin halkının kendi kaderini tayin etme hakkını ciddi şekilde engellediği vurgulanmıştır. UAD, İsrail'in işgalini açıkça uluslararası hukuka aykırı ilan etmiş ve bu işgalin en geç 12 ay içinde sona erdirilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Bu kararın hemen ardından ve İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırılarının sürdüğü bir dönemde, 27 Eylül 2024'te, Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu'nun üst düzey haftası sırasında dikkat çekici bir gelişme yaşanmıştır. Suudi Arabistan, Norveç ve Avrupa Birliği'nin öncülüğünde "İki Devletli Çözümün Uygulanmasına Yönelik Küresel İttifak" ilan edilmiştir. Bu kapsamda 30-31 Ekim 2024 tarihlerinde Riyad'da ittifakın ilk üst düzey toplantısı düzenlenmiştir.

Ardından, 3 Aralık 2024'te BM Genel Kurulu, Filistin meselesinin barışçıl yollarla çözümünü destekleyen yeni bir karar kabul etmiştir. Karar, daha önceki BM kararlarına ve UAD'nin 19 Temmuz 2024 tarihli görüşüne dayanarak, iki devletli çözümün uygulanmasını ve İsrail'in işgaline son vermesini talep etmiştir. İsrail'den aynı zamanda ilhak ve yerleşimci politikalarına son vermesi istenirken, Filistin halkının kendi kaderini tayin hakkı ve mültecilerin geri dönüş hakkı bir kez daha teyit edilmiştir.

Bu gelişmelerin sonucunda, BM Genel Kurulu'nun yetmiş dokuzuncu oturumunda uluslararası bir konferans çağrısı yapılmıştır. **Bu çağrı doğrultusunda 28-30 Temmuz 2025 tarihlerinde New York'ta, BM çatısı altında yüksek düzeyli bir uluslararası konferans düzenlenmiştir.** Konferans sonunda yayımlanan New York Bildirgesi, İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırılarının devam ettiği bir dönemde, Filistin meselesine çözüm amacıyla şimdiye dek ortaya konmuş belki en kapsamlı ve en geniş katılımlı belge olma özelliğini taşıyor.

Bildirge, Filistin meselesinin barışçıl yollarla çözümünü ve iki devletli çözüm vizyonunu temel hedef olarak belirliyor. Aynı zamanda siyasi, ekonomik ve güvenlik alanlarında birçok öneri sunmaktadır. Ancak bildirgede yer alan bazı kritik hususlar, Filistin halkına barış getirmekten ziyade yeni bir güvensizlik ortamının ve eşitsizlik temelli bir çözüm modelinin riskini taşımaktadır. Özellikle iki devletli çözümün tek seçenek olarak sunulması, silahsızlandırma talepleri ve dış müdahalelere açık barış misyonu önerileri, dikkatle ve eleştirel bir yaklaşımla değerlendirilmelidir.

İki Devletli Çözüm

New York Bildirgesi'nin en dikkat çekici ve aynı zamanda en tartışmalı unsurlarından biri, iki devletli çözümün "tek ve kaçınılmaz çözüm modeli" olarak kabul edilmesidir. Bildirge, uluslararası toplumun ortak girişimiyle iki devletli çözümün uygulanmasını hedefleyen geniş kapsamlı bir yol haritası sunmayı amaçlamaktadır. Ancak burada ciddi bir çelişki söz konusudur: bu çözümün meşruiyetinin ilan edilmesine rağmen bu hedefe ulaşmak için ne siyasi ne de pratik bir yol önerilmemiştir.

Ayrıca bugün iki devletli çözüm, uluslararası hukuk açısından yaygın biçimde desteklenen bir çerçeve olsa da tarihsel bağlam göz önünde bulundurulduğunda daha karmaşık bir tablo ortaya çıkmaktadır. 1917 Balfour Deklarasyonu, 1947 tarihli 181 Sayılı BM Taksim Planı ve 1948'de yaşanan Nakbe felaketi, Filistin halkının zorla yerinden edilmesinin ve topraklarının gasp edilmesi sürecinin dönüm noktalarıdır. Bu gelişmeler, Batı'nın ve İsrail'in çıkarlarına uygun olarak tarihsel haksızlıkları meşrulaştıran bir sürecin parçası olmuştur. Bu nedenle, iki devletli çözüm önerisinin 4 Haziran 1967 sınırları temelinde şekillendirilmesi, önceki adaletsizlikleri görmezden gelme ve Filistinlilerin tarihsel haklarını geri plana itme riski taşımaktadır.

Filistinli silahlı grupların silahsızlandırılması çağrısı

Bir diğer kritik husus ise, barışın sağlanması gerekçesiyle Filistinli silahlı grupların silahsızlandırılması çağrısıdır. Bu tür talepler, hem uluslararası hukukun tanıdığı halkların direnme hakkına aykırıdır hem de sahadaki siyasi dengeleri Filistin aleyhine daha da bozacak niteliktedir. Burada temel mesele, direniş araçlarının dış aktörlerce değil, bizzat Filistin halkı tarafından belirlenmesi gerektiğidir.

Filistin halkı, tarih boyunca sömürgeciliğe, yerleşimci siyasete ve askeri işgale karşı çeşitli şekillerde direnmiştir. Bu direniş, kolektif hafızalarında yalnızca geçmişin değil bugünün de bir gerçeğidir. Mevcut koşullar altında halkların meşru müdafaa ve direniş hakkı uluslararası hukuk tarafından tanınan bir haktır. Hiçbir devlet veya uluslararası yapı, bu hakkı Filistin halkından alma yetkisine sahip değildir. Zaten tarihin kendisi de bunu defalarca kanıtlamıştır.

Geçici Uluslararası Barış Misyonu

Bildirgede yer alan ve dikkat çeken bir diğer öneri ise, Filistin’de geçici uluslararası bir barış misyonunun konuşlandırılmasıdır. Bu misyonun amacı, bildirgede belirtildiği üzere sivillerin korunması, iç güvenlik sorumluluklarının Filistin yönetimine aktarılması, Filistin devletinin kurumsal kapasitesinin güçlendirilmesi ve hem İsrail’e hem de Filistin’e güvenlik garantilerinin sağlanmasıdır. Ancak geçmiş deneyimler ışığında bu önerinin pratikte yaratacağı sonuçlar ciddi riskler taşımaktadır.

Uluslararası barış misyonlarının özellikle kim tarafından kontrol edildiği ve sahadaki güç dengeleriyle nasıl ilişkilendiği sorusu, Filistinliler açısından hayati öneme sahiptir. Örneğin Lübnan örneğinde olduğu gibi, bu tür güçlerin İsrail’in saldırgan politikalarına karşı etkisiz kaldığı ve sivilleri korumakta başarısız olduğu açıkça görülmüştür.

Eğer önerilen barış gücü de benzer şekilde ABD ve İsrail'in yönlendirmesiyle hareket eden bir yapıya dönüşürse, gerçek anlamda bir barış sağlamaktan çok, denetim, baskı ve güvensizlik ortamının kurumsallaşmasına neden olabilir. Bu öneri, Filistinli grupların silahsızlandırılması çağrısıyla birlikte düşünüldüğünde riskin boyutu daha da artmaktadır. Olası bir barış gücünün Batılı ülkelerden değil, bölgesel meşruiyeti ve diplomatik ağırlığı olan Türkiye, Mısır, Suudi Arabistan ve Pakistan gibi ülkelere oluşması ise hem güven artırıcı hem de dengeleyici bir unsur olabilir. Aksi takdirde barış gücü, sahadaki Filistin halkının direnişini bastırmak için kullanılan bir dış güç haline gelebilir ki bu da çözüm değil yeni krizler yaratabilir.

Ayrıca, bu barış gücünün görevleri arasında İsrail'in saldırganlığını ve Filistinlilere yapılan hukuk dışı uygulamaları engelleme yetkisinin olup olmayacağı hususu net olmalıdır. Böyle bir uluslararası barış gücünün, özellikle askeri olarak neredeyse imkânı olmayan tarafın güvenliğini sağlama ve ona yönelik yapılan hukuk dışı eylemleri durdurma yetkisi bulunmalıdır.

Güvenlik Garantileri Konusunda Filistin ve İsrail Arasında Eşit Bir Yaklaşımın Benimsenmesi

İki taraf arasında eşit güvenlik garantilerinin benimsenmesi, mevcut gerçekliği yansıtmamakta ve taraflar arasında yapay bir eşitlik algısı oluşturmaktadır. Oysa sahadaki gerçeklik son derece nettir: Filistinlilerin elinde ne ağır silahlar ne de savunma sistemleri bulunmaktadır. İsrail ise nükleer kapasiteye ve ileri askeri teknolojiye sahiptir. Ayrıca, Batılı müttefikleri tarafından sürekli silahlandırılan bir güçtür.

Bu asimetric durum göz önünde bulundurulduğunda bildirgede sunulan güvenlik yönteminin taraflar arasında bir denge yaratmadığı, tam tersine mevcut eşitsizliği güçlendirdiği görülmektedir. Filistin halkının güvenliğini sağlamak, yalnızca sembolik ifadelerle değil, sahada caydırıcı mekanizmalarla mümkün olabilir. Aksi halde, güvenlik söylemi, yalnızca İsrail'e tanınan bir ayrıcalık haline gelirken Filistinliler için daha fazla kontrol, sınırlama ve savunmasızlık anlamına gelecektir.

Filistin Yönetimi'nin Talepleri ve Taahhütleri

Filistin Yönetimi'nin ilk talebi, tüm güvenlik ve yönetim yetkisinin kendi yetki alanına devredilmesidir. Bu çerçevede, “*tek devlet, tek hükümet, tek yasa ve tek silah*” ilkesi doğrultusunda Hamas'ın hem Gazze üzerindeki idari yetkisini hem de silahlı gücünü Filistin Yönetimi'ne devretmesi istenmektedir. Bir diğer önemli talep ise, Filistin topraklarında geçici bir uluslararası barış gücünün konuşlandırılmasıdır.

Filistin yönetiminin ilk taahhüdü ise Filistin meselesinin barışçıl yollarla çözülmesinin benimsemesi ve terör ile şiddet yöntemlerini reddetmesidir. Bu doğrultuda Filistin Devleti, askeri bir devlet olma niyetinin bulunmadığını vurgulamakta ve egemenliğine saygı gösterilmesi koşuluyla tüm tarafların güvenlik kaygılarını dikkate almayı taahhüt etmektedir. Bir diğer taahhüt ise, Doğu Kudüs dâhil olmak üzere işgal altındaki tüm Filistin topraklarında, uluslararası gözetim altında, bir yıl içerisinde demokratik ve şeffaf bir seçimin düzenlenmesidir.

Aslında “*tek devlet, tek hükümet, tek yasa ve tek silah*” ilkesi, Filistin halkı tarafından genel olarak desteklenmektedir. Ancak bu ilkenin hayata geçirilmesinin önündeki en büyük engelin İsrail olduğu açıktır. İsrail, Gazze ile Batı Şeria'nın birleşmemesini hedeflemektedir. Zira Gazze'de iki yıldır İsrail'in işlediği soykırım, gerçekleştirdiği toplu yıkım ve uyguladığı yerinden edilme politikası bu hedefi derinleştirmektedir. Bununla birlikte Batı Şeria'da yaptığı ilhak, işgal ve yasa dışı yerleşim de bunu kanıtlamaktadır.

Direnış hareketlerinin silahsızlandırılmasına yönelik talepler ve bu yöndeki taahhütler ise, daha önce işaret edildiği gibi ortaya çıkacak yeni dengenin tamamen İsrail lehine şekilleneceğini göstermektedir. Üstelik bu tür taahhütler, uluslararası hukukun tanıdığı işgale ve sömürgeleştirmeye karşı direnme hakkına aykırıdır. Nitekim Filistin Yönetimi'nin hem Gazze'de hem de Batı Şeria ve Kudüs'te İsrail'in gerçekleştirdiği soykırım, insanları açlığa mahkûm etme, demografik değişim, yerinden edilme, ilhak ve yerleşim politikalarına karşı somut bir adım atamaması, söz konusu endişelerin haklılığını ortaya koymaktadır.

Bu tür taahhütler, Oslo Anlaşması'nda olduğu gibi yalnızca Filistinlilerin hareket alanını daraltmak ve Filistin Yönetimi'ni İsrail'in güvenliğini sağlamakla yükümlü kılmak için bir araç hâline getirilmektedir. Bir diğer önemli mesele ise Filistin'deki meşruiyet sorunudur. 2006 yılından bu yana bir seçim yapılmamış olması, mevcut siyasal sistemin meşruiyetini sorgulamaktadır. Bu nedenle Filistin Yönetimi'nin seçim yapılmasına ilişkin taahhüdü, yerinde ve gerekli bir adım olarak değerlendirilmektedir. Ancak söz konusu seçimin yalnızca işgal altındaki Filistin'de yaşayan Filistinlileri değil, aynı zamanda Filistin dışında yaşayan mültecileri ve diasporayı da kapsamı gerekmektedir.

Bildirgenin Olumlu ve Önemli Hususları

Tüm eleştirilere rağmen, New York Bildirgesi'nin bazı bölümleri Filistin halkının temel taleplerini yansıtan olumlu ve umut verici mesajlar içermektedir. Özellikle Filistin Devleti'nin tanınması, halkın kendi kaderini tayin hakkının (self-determinasyon) vurgulanması, egemenliğin teyidi, mültecilerin geri dönüş hakkının ifade edilmesi, Filistin'in BM'de tam üyeliğinin desteklenmesi, Gazze'deki "soykırımın" durdurulması ve işgal, ilhak ile yasa dışı yerleşim politikalarının reddedilmesi dikkat çeken unsurlardır.

Bu tür ifadelerin böylesi bir uluslararası belgede yer alması, mevcut uluslararası siyasi ortamda oldukça önemli bir gelişmedir. Filistin halkının uzun yıllardır maruz kaldığı zulüm ve adaletsizliklerin açıkça dile getirilmesi, diplomatik söylem düzeyinde dahi olsa, anlamlı bir kırılmayı işaret etmektedir. Ancak bu gelişmeler, Filistin halkının diğer haklarını veya sömürgeci sisteme karşı yürüttüğü mücadeleyi sınırlandırmamalıdır.

Bu bağlamda, Filistin devletinin tanınması ve Filistin'in BM'de tam üyelik hakkının desteklenmesi, uzun zamandır beklenen taleplerdir. Bu söylemin somut adımlara dönüşmesi, bildirgenin gerçek anlamda bir ilerleme olarak kabul edilebilmesi için gereklidir. Aksi takdirde, bu tür beyanlar sadece sembolik düzeyde kalacak ve sahadaki adaletsiz durumu değiştirmeyecektir.

Sonuç

New York Bildirgesi, diplomatik çaba açısından olumlu bir adım olarak değerlendirilebilir. Ancak kalıcı ve adil bir barışın sağlanabilmesi için bildirgedeki önerilerin dengeli, gerçekçi ve uluslararası hukuk temelinde şekillendirilmesi gerekmektedir. İsrail'in sahip olduğu askeri kapasite göz önünde bulundurulduğunda, taraflar arasında eşitlik varsayımı üzerine inşa edilen yaklaşımlar, sahadaki dengesizliği görmezden gelmektedir. Bu bağlamda, Filistinli grupların silahsızlandırılmasını savunmak, gerçekçi olmadığı gibi adil de değildir. Bu tür bir yaklaşım emredici uluslararası hukuk kurallarına aykırı olmakla birlikte barışı teşvik etmekten daha çok istikrarsızlığı ve güvensizliği derinleştirme potansiyeline sahiptir. Ayrıca önerilen geçici barış misyonunun içeriği, kapsamı ve denetim mekanizmaları netleştirilmeden hayata geçirilmesi, Filistin halkı açısından yeni tehditler doğurabilir.

Gerçek bir barış perspektifi, yalnızca güvenlik odaklı mekanizmalarla değil işgal, ilhak ve yerleşim politikalarının sonlandırılması ve Filistin halkının tarihsel haklarının tanınmasıyla mümkündür. Zulüm tanınmadan ve sorumlular hesap vermeden sağlanacak bir “barış” ise sürdürülebilir olmayacaktır. Kısacası, Filistin’de kalıcı barış güç dengelerine göre hareket edilmesiyle değil, tarihin tanıklık ettiği adaletsizliklerin giderilmesiyle mümkündür.

Ahmed Ziya

Uluslararası Hukuk Uzmanı, Ortadoğu Vakfı Araştırmacısı